

Ks. Jerzy Krzanowski*

UPJPII w Krakowie Wydział Teologiczny Sekcja w Tarnowie

ANALOGIA W SŁUŻBIE REALIZMU METAFIZYKI I ANTROPOLOGII

Słowa klucze:

analogia, złożenia wewnątrzbytowe, metafora, atrybucja, proporcjonalność, orzekanie, wnioskowanie

Treść:

- I. Pojęcie analogii
 1. Przedfilozoficzne rozumienie analogii
 2. Próba zdefiniowania pojęcia *analogia*
 3. Geneza koncepcji analogii
- II. Analogiczna struktura bytu
 1. Analogia wewnątrzbytowa
 - 1.1. Złożenie z części integrujących
 - 1.2. Złożenie z istoty i istnienia
 - 1.3. Złożenie z substancji i przypadłości
 - 1.4. Złożenie z materii i formy
 - 1.5. Akt i możliwość
 2. Analogia międzybytowa
- III. Zastosowanie analogii w poznaniu i orzekaniu
 1. Analogia metaforyczna
 2. Analogia atrybucji
 3. Analogia proporcjonalności właściwej
 - 3.1. Analogia proporcjonalności ogólnej
 - 3.2. Analogia proporcjonalności transcendentalnej
 4. Analogia orzekania i wnioskowania

* Ks. Jerzy Krzanowski, dr filozofii, mgr lic. teologii, wykładowca filozofii teoretycznej na Wydziale Teologicznym Sekcja w Tarnowie UPJPII w Krakowie.

WSTĘP

Idąc lub jadąc drogą, jedząc kolację czy naprawiając samochód, nie zastanawiamy się nad tym, czy ta droga, chleb, samochód istnieją, czy też nie. Nie zastanawiamy się nawet nad tym, czy jest to *realne* czy też nie. Pytanie to przychodzi nam jednak do głowy, gdy mówimy o postrzeganych przez nas rzeczach, gdy słyszymy, czytamy, zastanawiamy się. Właściwie i tu nie byłoby problemu, gdyby nie pomyłki, iluzje, przeinaczenia co do tego, co jest, czyli istnieje – jest realne. Chodzi tu po prostu o błędy w językowym przekazie rzeczywistości. Dotykamy zatem problemu realności w świecie orzekanym przez język. W świecie – o którym dowiadujemy się za pomocą przekazu językowego. Tym bardziej jest to ważne, iż współczesna filozofia, w której ogromną rolę odgrywa filozofia analityczna (a więc filozofia języka), ma na tym polu spore problemy.

Zarówno to, co jest realne, jak i to, co jest konstruktem, to co jest prawdziwe, czy tylko możliwe, a nawet piętrowe „cóż to jest prawda?”, realizm, idealizm, antyrealizm, reprezentacjonizm, konstrukcjonizm, czy też dekonstrukcjonizm oraz gender – powodują wiele zamieszania, że właściwie, aby się rozeznąć w tym wszystkim, należy po prostu zacząć od początku i zapytać o podstawy naszego poznania bytu (tego, co jest), o prawomocność orzekania o tym, co jest. Co jest szczególnie ważne w antropologii, we wszelkich odniesieniach tak teoretycznych, jak i praktycznych dotyczących człowieka.

Oczywiście, gdy ‘założymy, że nie ma prawdy’ (tak czy inaczej rozumianej) lub jest ona ‘niepoznawalna’, to właściwie możemy już odłożyć tę lekturę i zająć się czymś innym – ‘bardziej pożytecznym’. Ale nawet, jeśli to ktoś teraz zrobi – to i tak uczyni to dlatego, że poznał (i to prawdziwie) wyżej wymienione słowa (ułożone w zdanie)¹.

Pytając zatem o podstawy realizmu, trzeba zanalizować, jak orzekamy o rzeczywistości i jaka ta rzeczywistość jest (np. kim/czym jest człowiek). Na czym opieramy swoje orzekanie o rzeczywistości i o jakiej rzeczywistości (bycie) mówimy? Oczywiście mamy świadomość, że choć nasze orzekanie nie jest dokładne, to jednak skutecznie informuje nas o świecie i jest ono sprawdzalne. Nie jest to informacja jednoznaczna, ale analogiczna. Tak więc nasze orzekanie o rzeczywistości jest analogiczne.

W niniejszym artykule zajmiemy się analogią jako podstawą realizmu bytowego i poznawczego. W polskim środowisku filozoficznym najbardziej kompetentnym filozofem, który zajmował się analogią, wydaje się Mieczysław A. Krąpiec OP. Dlatego też w dużej mierze z jego dorobku będziemy tutaj korzystać. Inną wybitną polską postacią zajmującą się analogią, a którą warto tu przywołać, jest bp Bohdan Bejze.

Artykuł składa się z trzech paragrafów, w których postaramy się dokonać analizy metafizycznej pojęcia *analogii*, jako podstawy dla bytowego

¹ Nie chodzi tu bynajmniej o „pochwałę sceptycyzmu”, a o ukazanie absurdu „nieuznawania prawdy”.

i poznawczego realizmu. W pierwszym paragrafie zajmiemy się samym *pojęciem analogii*, jego ujęciem przedfilozoficznym, próbą zdefiniowania i ukazaniem genezy. W drugim paragrafie zajmiemy się *analogią wewnątrzbytową i międzybytową*, a dokładniej złożeniami wewnątrz- i zewnątrzbytowymi. W trzecim paragrafie postaramy się ukazać *zastosowanie analogii* w poznaniu i orzekaniu. Oczywiście będzie to tylko pewne zarysowanie tematu, głównie na potrzeby metafizyki człowieka².

I. POJĘCIE ANALOGII

Słowo *analogia* pochodzi z języka greckiego (αναλογία, od ανα – stan zdwojony, zwielokrotniony; λογος – słowo, λεγειν – mówić, składać) i oznacza tyle, co zwielokrotnione słowa lub odpowiedni stosunek, proporcję, złożenie albo po prostu „niepodobne podobieństwo” w bycie lub orzekaniu³.

1. Przedfilozoficzne rozumienie analogii

Z analogią spotykamy się codziennie i to od najmłodszych lat naszego życia, kiedy ujmujemy rzeczy, sytuacje z otaczającego nas świata w ich charakterystycznych cechach, klasach czy relacjach. Kiedy je poznajemy, to je porządkujemy jako podobne lub niepodobne do posiadanych już lub tworzonych zbiorów pojęć. Oczywiście nie dokonujemy tu jeszcze jakiejś świadomej abstrakcji naukowej, a jedynie spontanicznie ujmujemy jakieś cechy charakterystyczne z istniejącej rzeczy, pomijając cały szereg cech czy relacji, które w danym momencie są dla nas zbędne⁴.

Analizując np. pojęcie *człowiek*, jesteśmy w stanie wyróżnić takie cechy, dzięki którym zbiór osobników grubych, chudych, niskich, wysokich, czarnych, białych, łysych i z bujnymi fryzurami możemy nazwać ludźmi.

Musimy tu jednak wspomnieć, że w języku potocznym najczęściej używamy słowa *analogiczny* w znaczeniu *podobny*. Słowo *podobny* nie oddaje jednak pełnego sensu „podobieństwa w niepodobieństwie”, jakim jest analogia⁵. Mało tego, w podobieństwie ujmujemy cechy tylko jednego aspektu, którym jest zbieżność w formie i jej właściwościach. Tutaj możemy zastosować przednaukową abstrakcję. Zaś w interesującej nas analogii nie abstrahujemy od cech niepodobnych, ale ujmujemy zarazem wszystkie aspekty bytu i te podobne i niepodobne⁶.

² Nie uwzględniliśmy np. analogicznej poznawalności Boga, jedynie sygnalizując tę kwestię w drugim punkcie II paragrafu.

³ M.A. Krąpiec, „Analogia”, w: *Powszechna encyklopedia filozofii*, t. 1, Lublin 2000, s. 210; tenże, *Analogia w filozofii*, w: *Analogia w filozofii (Zadania współczesnej metafizyki, cz. 7)*, red. A. Maryniarczyk, K. Stępień, P. Skrzydlewski, Lublin 2005, s. 447-469.

⁴ Por. M.A. Krąpiec, *O rozumienie filozofii (Dzieła, t. XIV)*, Lublin 1991, s. 199-200.

⁵ Por. tamże, s. 200-201.

⁶ Por. M.A. Krąpiec, *Teoria analogii bytu (Dzieła, t. I)*, Lublin 1993, s. 174-175.

Oczywiście ta, zdawałoby się, ‘nieprecyzyjność’ analogii nie jest jej wadą⁷. Język analogii również w potocznym użyciu jest celny i skuteczny. Możemy zauważyć, jak np. reaguje człowiek na słowa: „ty ośle”, „ty bałwanie”, „ty źmijo” itd.⁸.

2. Próba zdefiniowania pojęcia analogia

Analogia jest podobieństwem pewnych cech, stanów, klas, relacji itd., przy równoczesnym niepodobieństwie do innych. Tak więc sama analogia jest analogiczna, i to wieloznacznie⁹. Ukazuje to, co jest zasadniczo niepodobne, a tylko przy odpowiednich warunkach, relacjach – tożsame, zbieżne, podobne¹⁰.

Aspekty występowania analogii to:

- a) bytowy (desygnaty pojęć),
- b) poznawczy (znaczenie terminów),
- c) językowy (orzekanie)¹¹.

Oczywiście podstawowym aspektem jest aspekt bytowy (interesujący metafizyka i antropologa), zaś do analogicznego bytowania można zastosować analogiczne poznanie (interesujące epistemologa) wyrażone w analogicznym języku (interesującym metodologa i logika)¹².

Porządek poznawczy, aby był niedowolny i w ogóle zrozumiały, wiąże się z realnym porządkiem bytowym.

3. Geneza koncepcji analogii

Pierwotnie termin *analogia* był stosowany w matematyce w celu oznaczenia tożsamości stosunków występujących wśród członów proporcji matematycznej¹³. Dotyczy to jednak tylko ilości, a nie treści. W analogii filozoficznej zajmujemy się wprawdzie „porcjami” bytu, doskonałościami, ale też i ich treścią, a więc jest to analogia bogatsza (bo i sama rzeczywistość jest bogatsza), stosowana również w relacjach pozailościowych (np. istnienie

⁷ Ta pozorna ‘nieprecyzyjność’ nie świadczy o braku racjonalności, a jedynie o ‘pierwszym wrażeniu’, które właśnie domaga się ‘użycia rozumu’.

⁸ Por. M. A. Krąpiec, *O rozumienie filozofii*, dz. cyt., s. 200-201.

⁹ Por. tenże, *Rola analogii w teologii*, w: W. Granat, *Dogmatyka katolicka*, Lublin 1965, s. 164.

¹⁰ Por. M. A. Krąpiec, *Analogia*, w: *Wstęp do filozofii*, Lublin 1992, s. 125-126.

¹¹ Por. B. Bejze, *Analogia proporcjonalności i jej odmiany. Z zagadnień metafizycznej teorii analogii*, „Roczniki Filozoficzne” 10(1962), s. 107.

¹² Por. M. A. Krąpiec, *Teoria analogii*, dz. cyt., s. 168.

¹³ Por. analogię matematyczną u Arystotelesa (M. A. Krąpiec, *Analogia*, dz. cyt., s. 131). Por. też podobieństwo między analogią, a sylogizmem w logice (tenże, *Teoria analogii*, dz. cyt., 241-246; tenże, *O rozumienie filozofii*, dz. cyt., s. 232-233; A. B. Stępień, *Analogia w logice*, w: *Leksykon filozofii klasycznej*, Lublin 1995, s. 40; I. Dąmbska, *O metodzie analogii*, w: *Dwa studia z teorii naukowego poznania*, Toruń 1962, s. 13).

u człowieka, zwierzęcia, rośliny i kamienia)¹⁴. Analogia filozoficzna, jak i wiele jej typów, pojawia się już u Anaksagorasa i Anaksymandra, następnie już dojrzałej u Platona, a szczególnie u Arystotelesa, rozwijana jest przez Epikura, Plotyna, Porfiriusza, Awerroesa, Tomasza z Akwinu, Jana Dunsza Szkota, Tomasza de Vio Kajetana, Franciszka Suareza, Immanuela Kanta, Jana S. Mila, Franciszka Brentano. Tematyka ta szczególnie rozwinęła się w XX wieku, głównie u filozofów neoscholastycznych (m.in.: E.L. Mascall¹⁵, J. Maritain, E. Gilson; a w Polsce: M.A. Krąpiec, B. Bejze, A.B. Stępień, I. Dąbmska)¹⁶.

W naukach szczegółowych również występuje analogia we wnioskowaniu z analogii (heureka)¹⁷, gdzie wyraźnie przyczynia się do postępu tychże nauk.

II. ANALOGICZNA STRUKTURA BYTU

Analogia jest przede wszystkim sposobem poznania. Zauważając to, trzeba jednocześnie pamiętać, że to analogiczne poznanie nie może pomijać przedmiotu swojego poznania, czyli analogicznego bytu. Gdybyśmy bowiem położyli zbyt silny nacisk na analogiczne poznanie, pomijając przy tym fundament, jakim jest analogia bytu, moglibyśmy łatwo wpaść w pułapkę esencjalistycznej, idealizującej koncepcji bytu. Ale wtedy analogiczne poznanie stawałoby się sprzecznością, bo dotyczyłoby jednoznacznego bytu, gdy tymczasem analogia jest wieloznaczna (*podobieństwo w niepodobieństwie*)¹⁸. Bo tylko byt rozumiany analogicznie wyjaśnia bytowy pluralizm i jest ontologiczną podstawą dla poznania i orzekania analogicznego¹⁹.

1. Analogia wewnątrzbytowa

Jeśli chcemy zanalizować dowolny byt realny, od razu zauważamy, że jest niemożliwe jego całościowe zdefiniowanie. Każdy byt (np. człowiek) jest badany przez wiele nauk szczegółowych i choć powstaje wiele jednoznacznych teorii, zawsze jednak jest to poznanie aspektowe, tylko częściowe. Byt bowiem każdy jest bogatszy od tych wszystkich ujęć, i to nawet razem wziętych²⁰.

Już przedfilozoficzne, spontaniczne poznanie bytu ujawnia wielość złożzeń, które są powiązane relacjami i tworzą relacyjną tożsamość bytu. Ponieważ tych złożzeń jest nieogarniona ilość, nie można bytu ująć całościowo

¹⁴ Por. M.A. Krąpiec, *Teoria analogii*, dz. cyt., s. 176-178.

¹⁵ Por. E.L. Mascall, *Istnienie i analogia*, Warszawa 1961.

¹⁶ Por. M.A. Krąpiec, *Analogia*, dz. cyt., s. 218-219; tenże, *Analogia w filozofii*, dz. cyt., s. 466-469; B. Bejze, *Analogia w metafizycznym poznaniu Boga. Wśród zagadnień spornych z zakresu metafizyki*, „Roczniki Filozoficzne” 11(1963), s. 41-46; A. Maryniarczyk, *O przyczynach, partycypacji i analogii*, Lublin 2005, s. 71-86.

¹⁷ Por. M.A. Krąpiec, *Analogia*, dz. cyt., s. 217.

¹⁸ Por. tenże, *Metafizyka*, Lublin 1988, s. 478.

¹⁹ Por. B. Bejze, „*Analogia*”, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 1, Lublin, 1985, kol. 493-494.

²⁰ Por. M.A. Krąpiec, *O rozumienie filozofii*, dz. cyt., s. 201-204.

w sposób jednoznaczny. Dlatego musimy odwołać się do teorii analogii. Byt poprzez liczne złożenia i relacje, które między nimi występują, jest sam w sobie analogiczny. Jakże zatem złożenia są podstawą do stwierdzenia analogii wewnątrzbytowej? Najważniejsze z nich to:

a) złożenie z części integrujących

Relacyjna jedność części korpuskularnych – złożań materialnych, mierzalnych ilościowo: matematycznie i fizycznie jest podstawą dla badań nauk matematyczno-przyrodniczych²¹.

b) złożenie z istoty i istnienia

Złożenie występujące w każdym przygodnym bycie realnym – podstawa dla wszystkich innych złożań. Jest ono (w bytach przygodnych) nieredukowalne do siebie, bo zredukowanie do istoty powodowałoby istnienie wszelkich pomyślanych abstraktów, a zredukowanie do istnienia – że wszystko byłoby tym samym²².

c) złożenie z substancji i przypadłości

Złożenie to związane jest z 10 kategoriami Arystotelesa, gdzie kategorią pierwszą jest substancja, jako podstawa, podmiot samodzielnie istniejący dla pozostałych 9 niesamodzielnych – zapodmiotowanych w substancji kategorii (przypadłości). Substancja jest podstawą tożsamości, niezmienności przy zmieniających się przypadłościach (np. człowiek i jego wiek, wygląd etc.)²³.

d) złożenie z materii i formy

To złożenie jest podstawą ruchu, przemian bytowych, stawania się. Materia, będąc bytem możliwościowym, jest organizowana, konstytuowana, aktualizowana przez formę. Forma jest podstawą tożsamości treści i działania bytu materialnego (przykładem niech będzie zjedzenie marchewki czy sałaty przez królika, który przez to nie staje się ani marchewką, ani sałatą)²⁴.

e) akt i możliwość

To złożenie jest generalizacją powyższych złożań wewnątrzbytowych. Bez tych elementów bytu niemożliwy byłby wszelki ruch, rozwój i działanie, które są aktualizacją możliwości. Nie ma też takich bytów, które by istniały w możliwości i akcie pod tym samym względem²⁵.

Wszystkie te elementy złożań bytu są w ciągłych dynamicznych relacjach ze sobą, a mimo to byt, na który się składają, pozostaje tożsamym. A ta właśnie relacyjna tożsamość bytowa jest analogią wewnątrzbytową.

²¹ Por. M. A. Krąpiec, *Metafizyka*, dz. cyt., s. 478-479.

²² Por. tenże, *Teoria analogii*, dz. cyt., s. 187-190; tenże, *O rozumienie filozofii*, dz. cyt., s. 206-207; G. Dogiel, *Metafizyka*, Kraków 1992, s. 61-67.

²³ Por. M. A. Krąpiec, *Metafizyka – ogólna teoria rzeczywistości*, w: *Wprowadzenie do filozofii. Przewodnik*, t. 1: *Rozumieć rzeczywistość*, Lublin 2000, s. 145-154; tenże, *Metafizyka*, dz. cyt., s. 301-323; G. Dogiel, *Metafizyka*, dz. cyt., s. 105-122.

²⁴ Por. M. A. Krąpiec, *Metafizyka – ogólna teoria rzeczywistości*, dz. cyt., s. 164-176; tenże, *Metafizyka*, dz. cyt., s. 342-390; tenże, *Materia i forma – ich różne rozumienie w historii filozofii*, „Roczniki Filozoficzne” 16(1968), s. 55-65; M. Gogacz, *Elementarz metafizyki*, Warszawa 1987, s. 21-24.

²⁵ Por. M. A. Krąpiec, *Metafizyka – ogólna teoria rzeczywistości*, dz. cyt., s. 185-194.

Każdy byt przygodny składa się z wielorakich relacji, powiązań, proporcji – jest więc bytem analogicznym. Wszędzie, gdzie mamy do czynienia z proporcją, mamy do czynienia z analogią.

Analogiczna struktura bytu jest uniesprzecznieniem istnienia bytu przygodnego i stanowi w konsekwencji podstawę analogii między-bytowej. Zanegowanie tej analogicznej struktury bytu byłoby zanegowaniem jego istnienia. Analogia wewnątrzbytowa jest świadectwem bogactwa rzeczywistości i naszego niedoskonałego poznania²⁶.

2. Analogia międzybytowa

Analogia wewnątrzbytowa jest racją analogii międzybytowej, bo byt, posiadając analogię wewnętrzną, jest też analogiczny do innych realnych bytów. Byty w świecie są powiązane nieprzeliczoną ilością relacji (podobnie jak w strukturze każdego bytu przygodnego). To powiązanie, te wzajemne relacje, stosunki, nazywamy rzeczywistością, światem, kosmosem – relacyjną jednością.

Ujawniają się tu relacje kategorialne, niekonieczne – dookreślające dany byt (np. małżeństwo)²⁷, a także relacje transcendentalne, konieczne, które występują zarówno w porządku substancjalnym, jak i przypadłościowym, i oznaczają przyporządkowanie jednego bytu drugiemu, i to takie, że wraz z nim tworzy całość danego bytu. Oderwanie tych relacji od konkretnej bytowości łączyłoby się z utratą bytowości danej rzeczy i danej relacji. Taki byt jest bytem relatywnym.

W bytach przygodnych najważniejsze są trzy typy relacji: a) faktyczność bytu (aktualizacja istoty przez istnienie); b) inteligibilność bytu (czytelność dla rozumu, prawda); c) relacja do celu, czyli do dobra.

Żaden z bytów przygodnych nie jest dostateczną racją ani prawdy, ani dobra, ani nawet swojego istnienia. I tutaj pojawia się postulat istnienia Bytu, pełni prawdy, dobra, istnienia. Tylko taki Byt może być dostateczną racją istnienia bytu przygodnego, jego działania, dążenia do celu w akcie miłości. Analogia wewnątrzbytowa i międzybytowa ujawnia nam tu poznanie teorii partycypacji, czyli koniecznej relacji bytu przygodnego do Absolutu, i to w kontekście przyczynowości sprawczej, wzorczej i celowej²⁸.

Analogia międzybytowa uwyrażnia istnienie pluralizmu bytowego, który jest podstawą uniesprzecznienia zarówno poznawalności, jak i w ogóle istnienia świata (bytów realnych). Relacyjna jedność świata ujawniana w analogicznym poznaniu jest podstawą uniesprzeczniającą istnienia i poznania pluralistycznego świata, który zarazem jest jednym i tożsamym światem²⁹.

²⁶ Por. tenże, *O rozumienie filozofii*, dz. cyt., s. 206; tenże, *Teoria analogii*, dz. cyt., s. 186, 190.

²⁷ Por. tenże, *O rozumienie filozofii*, dz. cyt., s. 208-209.

²⁸ Por. W. Dłubacz, *O kulturę filozofii*, Lublin, 1994; M. A. Krąpiec, *O rozumienie filozofii*, dz. cyt., s. 214; tenże, *Realizm ludzkiego poznania*, Lublin 1995, s. 85-148.

²⁹ Por. M. A. Krąpiec, *Język i świat realny (Dziela, t. XII)*, Lublin 1995, s. 198-204.

III. ZASTOSOWANIE ANALOGII W POZNANIU I ORZEKANIU

Analogiczny charakter poznania i związanego z nim orzekania – jest wynikiem relacji zachodzących między bytami. Mówiliśmy o nich w poprzednim paragrafie.

Analogia poznania realizuje się jako: 1) analogia metaforyczna; 2) analogia atrybucji (przyporządkowania); 3) analogia proporcjonalności właściwej: a) ogólnej, b) transcendentalnej.

1. Analogia metaforyczna

Jest to najpowszechniejsza z analogii, spotykana w życiu i literaturze. Chodzi tu o przeniesienie jakiejś nazwy z jednego desygnatu na drugi, dla którego nie jest ona właściwą³⁰, a jedynie przerośną, wirtualną. Wyraża się tu podobieństwo, proporcję w odniesieniu do jakiejś cechy, działań, bądź skutków. Racją jest uchwycenie tego podobieństwa. Jest to analogia pojęciowo-bytowa, czyli odmiana analogii proporcjonalności³¹.

Analogia metaforyczna może też wykraczać poza poznanie stricte realistyczne i być wyrazem sfery subiektywnej i przeżywaniowej człowieka.

2. Analogia atrybucji

W analogii atrybucji, czyli przyporządkowania, występuje analogat główny (np. człowiek), do którego odnosi się dana cecha (np. zdrowie), i analogaty mniejsze (np. powietrze, jedzenie, sport), będące w relacji do analogatu głównego. Przyporządkowanie do analogatu głównego ze względu na daną cechę odbywa się, jak na to zwrócił uwagę Awerroes³², na zasadzie przyczynowania sprawczego, wzorcowego i celowego, a także materialnego (w relacji przypadłości w stosunku do substancji, jako analogatu głównego)³³. Tutaj dana cecha występuje (realizuje się) w pełni w analogacie głównym, a w analogatach mniejszych – ze względu na przyporządkowanie do analogatu głównego.

3. Analogia proporcjonalności właściwej

Jest to właściwy typ poznania filozoficznego, dzięki któremu możemy poznać relacje wewnątrz- i między-bytowe, tworzące analogiczną jedność. Występuje tu analogon (wspólna doskonałość analogiczna), analogat (konkretny byt, będący podmiotem realizowania się analogonu) oraz relacja łącząca w całość analogon i analogat, a będąca różną w zależności od każdego analogatu.

³⁰ Por. B. Bejze, *Analogia proporcjonalności i jej odmiany*, dz. cyt., s. 109-110; M.A. Krąpiec, *O rozumienie filozofii*, dz. cyt., s. 215.

³¹ Por. M.A. Krąpiec, *Teoria analogii*, dz. cyt., s. 30-33, 169.

³² Por. tenże, *O rozumienie filozofii*, dz. cyt., s. 216.

³³ Por. tenże, *Metafizyka*, dz. cyt., s. 494-495; tenże, *Teoria analogii*, dz. cyt., s. 26-28.

a) analogia proporcjonalności ogólnej

Chodzi tu o poznawcze ujęcie pojęć ogólnych (nieobejmujących wszystkich bytów przygodnych), które konstytuują istotę rzeczy (ale nie istnienie rzeczy)³⁴.

b) analogia proporcjonalności transcendentalnej

Chodzi o poznawcze ujęcie pojęć transcendentalnych, które konstytuują byt jako byt. Dotyczy każdego bytu przygodnego. Ujmuje ona byt całościowo, nie tylko esencjalnie³⁵. Jest to analogia najistotniejsza w metafizyce, ujawniająca koniecznościowe relacje transcendentalne dotyczące każdego realnie istniejącego bytu.

4. Analogia orzekania i wnioskowania

Poznanie można wyartykułować, a przez to przekazać, zakomunikować drugiemu człowiekowi. Orzekanie analogiczne sytuuje się między orzekaniem jednoznacznym a wieloznacznym. Jest to tzw. *wieloznaczność zamierzona*. Analogia jest tutaj naturalnym sposobem orzekania i sprowadza się do:

a) „analogicznego charakteru orzeczników zdaniowych” (ogólnych, ale w przyporządkowaniu do określonego konkretnego)³⁶;

b) „analogicznego charakteru samej funkcji orzekania” (analogiczność różnie rozumianego *jest* zdaniowego)³⁷.

Analogia jest tu formą orzekania, gdzie dana treść realizuje się w różnym stopniu w różnych desygnatach³⁸. Uświadomienie sobie, że orzekanie jest analogiczne, pozwala unikać wielu nieporozumień i prowadzi do właściwego orzekania o świecie, o rzeczywistości.

Rozwinięciem analogii orzekania jest analogia wnioskowania, dzięki której możemy „domyślać się” nowych praw i formułować „domniemane” zasady³⁹.

Analogia pozwala nam poznawczo dotrzeć do bogactwa świata i do istoty człowieka oraz do samego Absolutu-Boga, a także chroni nas przed różnego rodzaju redukcjonizmami.

PODSUMOWANIE

1. W niniejszym artykule przedstawiliśmy analizę metafizyczną analogii, ukazując ją jako nieodzowny warunek realizmu bytowego i poznawczego.
2. Analogią posługujemy się na co dzień i to zarówno w filozofii, jak i w zwykłym życiu, wyrażaniu się, opisie rzeczywistości itd.

³⁴ Por. tenże, *Metafizyka*, dz. cyt., s. 485; B. Bejze, *Analogia proporcjonalności i jej odmiany*, dz. cyt., s. 116.

³⁵ Por. M. A. Krąpiec, *Metafizyka*, dz. cyt., s. 485; B. Bejze, *Zasada analogii w poznawaniu Boga*, „Znak” 59(1959), s. 582.

³⁶ M. A. Krąpiec, *Analogia*, dz. cyt., s. 216.

³⁷ Tamże.

³⁸ Por. J. Herbut, *Kilka uwag o definicji analogii*, „Roczniki Filozoficzne” 14(1966), s. 116; M. A. Krąpiec, *Język i świat realny*, dz. cyt., s. 157-160.

³⁹ Por. A. Maryniarczyk, *O przyczynach, partycypacji i analogii*, dz. cyt., s. 85.

3. Analogia to najkrócej mówiąc „podobieństwo w niepodobieństwie”.
4. Analogia występuje w aspekcie bytowym, poznawczym i językowym (orzekanie), zapewniając im realizm. Podstawowym aspektem jest aspekt bytowy.
5. Analogia metaforyczna (metafora, parabola etc.) może też występować w funkcji pozarealistycznej, w poezji lub w języku mistyki. Wówczas bardziej jest związana ze sferą subiektywną i przeżywaniową człowieka.
6. Analogia występuje przede wszystkim jako sposób poznania, który ujawnia nam pluralizm bytowy świata. To poznanie jest odzwierciedleniem analogicznego bytu i to w aspekcie jego konstytutywnych złożzeń i relacji tak wewnątrzbytowych (części integrujące, istota i istnienie, substancja i przypadłość, materia i forma, akt i możność etc.), jak i międzybytowych.
7. Analogia poznania realizuje się jako: analogia metaforyczna, atrybucji, proporcjonalności ogólnej i transcendentalnej.
8. W orzekaniu mamy do czynienia z analogią orzeczników i samego orzekania.
9. Rozwinięciem analogii orzekania jest analogia wnioskowania.

THE ANALOGY AT THE SERVICE OF REALISM IN METAPHYSIC AND ANTHROPOLOGY

Summary

1. In this article we presented a metaphysical analysis of the analogy, presenting it as an essential condition for ontological and cognitive realism.
2. We use analogy every day, both in philosophy and in ordinary life, expressing ourselves, description of reality, etc.
3. The analogy is briefly saying “similarity of dissimilar”.
4. The analogy occurs in the ontological, cognitive and language aspect (predication), providing them with realism. The main aspect is the aspect of the ontic.
5. Apart from realistic analogy, there is also the analogy in poetry and language of mysticism, called a metaphor or parable. However, it is connected with subjective and experiential human world.
6. The analogy exists primarily as a way of cognition, which reveals ontological pluralism of the world. This cognition is a reflection of analogical being in terms of its constituent compositions and both intra-being (integrating parts, essence and existence, substance and accidents, matter and form, act and potency, etc.) and inter-beings relations.
7. The analogy of cognition is realized as: metaphorical analogy, analogy of attribution and the analogy of general and transcendental proportionality.
8. In the predication we have to deal with analogy of predicates and the analogy of the predicate rule.
9. The analogical inference is an extension of analogy of predication.

Keywords:

analogy, composition of intra-being, metaphor, attribution, proportionality, predicate, inference